

Asia: VM/1229/00.01.00.01/2017

Avoimen hallinnon 4. toimintaohjelman luonnos 2019-2023

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Liikenne- ja viestintäministeriö kiittää lausuntopyynnöstä. Ministeriö pitää toimintaohjelmaa hyvänä ja kannatettavana. Alla on tarkempia huomioita

toimintaohjelmasta.

Yleistä

Sitoumuksia kuvaavassa taulukossa voisi olla sarakkeensa seurannalle. Tällä hetkellä jää epäselväksi, miten eri toimenpiteiden vaikuttavuutta aiotaan tarkastella ja seurata.

Kestävä avoimuus

Avoimen hallinnon sitoumuksen mukaan hallitusohjelman linjauksen mukaisesti julkisuuslain noudattamista vahvistetaan tiukentamalla viranomaisten velvollisuutta julkisuuslain ja sitä koskevan oikeuskäytännön julkisuusmyönteiseen noudattamiseen sekä selvittämällä nykyistä selkeämmät seuraamukset lain rikkomisesta. Liikenne- ja viestintäministeriö haluaa kiinnittää huomion seuraamuksiin lain rikkomisesta. Asiakirjan julkisuudessa on vastakkain yleensä kaksi etua, toisaalta viranomaisen toiminnan julkisuus ja toisaalta jokin salassapitoperuste, esimerkiksi yksityisyyden suoja, turvallisuus tai liikesalaisuuksien suoja. Asiakirjan julkisuudesta päättäminen vaatii usein huolellista punnintaa näiden etujen välillä.

Lisäksi on usein hyvin tulkinnanvaraista, mihin asiakirjoihin julkisuuslakia sovelletaan. Julkisuuslain 5 §:n mukaan lakia sovelletaan viranomaisissa työskentelevien sekä viranomaisten ja niiden lukuun

toimivien yksityisten ja yhteisöjen välisiä neuvotteluja, yhteydenpitoa ja muuta niihin verrattavaa viranomaisten sisäistä työskentelyä varten laadittuihin asiakirjoihin vain, jos asiakirjat sisältävät sellaisia tietoja, että ne arkistolainsäädännön mukaan on liitettävä arkistoon. Arkistolaki on puolestaan hyvin suppea ja antaa vain vähän ohjausta siihen, mitkä asiakirjat viranomaisen tulee arkistoida ja mitkä ei.

Julkisuuslakiin sisältyvien tulkinnanvaraisuuksien vuoksi tulisi seuraamuksia pohtia huolellisesti. Viranomaisten tekemiin kielteisiin tiedonluovutuspäätöksiin sisältyy jo oikeus valittaa päätöksestä ja lisäksi asiakirjapyytäjällä on oikeus kannella asiasta lainvalvojille tai tehdä hallintokantelu. Mikäli seuraamukset voivat kohdistua yksittäiseen virkamieheen, tulisi niitä langettaa lähinnä silloin, kun on kyse tahallisuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta.

Avoimen hallinnon tukipaketin päivittämistä koskevassa sitoumuksessa sanotaan, että materiaalia kehitetään erityisesti tasa-arvonäkökulmaa koskevalta osa-alueelta. Olisiko tarkoituksenmukaisempaa käyttää sanaa yhdenvertaisuusnäkökulma? Saman sitoumuksen kohdalla sanotaan myös, että tarkoituksena on kartoittaa, mitä mahdollisuuksia ja keinoja on tukea virkamiehiä siinä, että he jaksavat olla ja toimia avoimesti 24/7/365. Tätä virkettä olisi hyvä selkeyttää. Nykyisessä muodossaan siitä saa sellaisen käsityksen, että virkamiehen pitää olla tavoitettavissa 24/7/365.

Avoin data

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että kilpailukykyisen ja ihmislähtöisen datatalouden saavuttamiseksi on tehtävä töitä niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Lähtökohtana on datan saatavuuden, yhteensopivuuden ja käytön edistäminen kunnioittaen samalla yksilöiden oikeuksia ja yksityisyyttä. Edistys tällä alueella on välttämätöntä, koska datatalous muodostaa perustan digitaalisten palvelujen ja liiketoiminnan kehittämiseksi sekä uusien teknologioiden, kuten tekoälyn, hyödyntämiselle. Datan jakaminen on kaikkia sektoreita koskettava teema.

Liikenne- ja viestintäministeriön tavoitteena on avoimen datan saatavuuden ja tietoa hyödyntävän liiketoiminnan lisääminen. Tietovarantoja on avattu laajasti ministeriön hallinnonalalla ja sen pohjalta on syntynyt jo liiketoimintaa. Tietovarantojen pohjalle rakentuvan liiketoiminnan laajentumiselle on paljon potentiaalia. Ministeriö katsoo, että valtion tiedon avaamista tulee edelleen edistää ja avoimen datan käytettävyyttä, markkinointia ja tukea on tarpeen edelleen parantaa.

Liikenne- ja viestintäministeriön tavoitteena on, että julkisin varoin kustannetut tietoaaineistot olisivat kansalaisten, yritysten ja muiden organisaatioiden käytettävissä. Ministeriö pitää tältä osin positiivisena toimintaohjelmaluonnoksen mukaisia tavoitteita avoimen datan osalta. Ministeriön hallinnonalan virastoissa lähes kaikki merkityksellinen aineisto on avoimesti saatavilla. Tieto on

pääosin saatavilla konelukuisena avoimien ohjelmistorajapintojen kautta. Tiedon avaamista liikennealalla on lisäksi edistetty lainsäädännön keinoin muun muassa velvoittamalla laissa liikenteen palveluista sekä yksityisiä että julkisia toimijoita avaamaan tietojaan.

Pyrkimys tietojen avaamiseen on linjassa hallitusohjelman julkisten tietovarantojen avaamista koskevien kirjausten kanssa. Hallitusohjelman lähtökohta on, että julkiset toimijat avaavat julkiset rajapinnat, mikäli ei ole erityistä syytä pitää niitä suljettuna. Ministeriö tukee pyrkimyksiä tietojen avaamiseen rajapintojen kautta. Rajapintojen avulla voidaan luoda datavarantojen hyödyntäjille mahdollisuuksia uuden liiketoiminnan, palvelujen ja sovellusten kehittämiseen. Lisäksi, data on tekoälyn raaka-aine. Tiedon saatavuus ja riittävä laatu ovat perusedellytykset tekoälyn hyödyntämiselle.

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että datan tuottajien ja käyttäjien asemaa tulisi selkeyttää siten, että datan hallinta- ja käyttöoikeudet sekä vastuut dataan selvitetään sekä pyritään määrittelemään selkeästi. Osana vastuuta tulisi selkeyttää myös rooleja datan laadun ja luotettavuuden varmistamiseksi.

Tekoölyyn nojautuvan automaattisen päätöksenteon kriteerien ja menettelyjen tulisi olla läpinäkyviä ja niiden osalta on arvioitava huolellisesti perusoikeuksien toteutuminen. Algoritmien läpinäkyvyys on varmistettava tarvittaessa tarkentamalla sääntelyä esimerkiksi viranomaisten julkisuusperiaatteen osalta. Läpinäkyvyyteen liittyvät tärkeinä elementteinä myös datan jäljitettävyyttä, selitettävyyttä ja tulkittavuutta. Läpinäkyvyys on tärkeätä kansalaisten luottamuksen vahvistamiseksi. Luottamuksen lisäämiseksi tulisi pohtia toimia, jotka parantavat ihmisten mahdollisuuksia ymmärtää tekoälyn tekemiä päätöksiä.

Suomen EU:n puheenjohtajuuteen liittyen Liikenne- ja viestintäministeriö valmistelee datatalouden periaatteita yhdessä valtiovarainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Datatalouden periaatteet julkaistaan syksyn 2019 aikana avoimeen sidosryhmäkeskusteluun, jolloin periaatteiden käytettävyyttä, hyväksyttävyyttä ja sisältöä on mahdollisuus kommentoida ja vaikuttaa näin periaatteiden lopulliseen sisältöön. Datatalouden periaatteet on tämän jälkeen tarkoitus ottaa käyttöön laajasti eri sektoreilla, jossa ne ohjaavat muun muassa datan avaamisen ja käytön periaatteita.

Kava Ronja
Liikenne- ja viestintäministeriö